

דין הוייתו על ידי טהרה

משנה פרה

נתן ידו או רגלו או עלי ירקות (הראויים לאכילה ומקבלים טומאה) כדי שיעברו המים לחבית פסולים (לקידוש), עלי קנים ועלי אגוז (דאינם ראויים לקבל טומאה כלל) כשרים. זה הכלל: דבר שהוא מקבל טומאה פסול ודבר שאינו מקבל טומאה כשר.

זבחים כה:

אמר קרא "אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור" הוייתן ע"י טהרה תהא.

משנה מקוואות

הזוחלין כמעין והנוטפים כמקוה ... ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו. (הלכה כר' יוסי)

רמב"ם: הרמב"ם מפרש את המשנה במקוואות (נוטפים שעשאן זוחלין וכו') לענין הרישא של המשנה שם (הזוחלין כמעין וכו'), ופירושו הוא שנוטפים היינו כגון מעין שנוטף מההר טיפין טיפין בהפסק ויש לו דין מקוה כיון דמפסיק וע"כ אם רוצה לעשות מהנוטפים האלה זוחלין שיהיה להם דין מעיין ולא מקוה צריך שיזחילן בדבר שאינו מקבל טומאה (ולשיטת הרמב"ם היינו אפילו דבר שאינו מקבל טומאה אלא מדברי סופרים), וכמבואר בשו"ע יג-יד¹, ולא איירי לענין הוייתו ע"י טהרה דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא לזב ומצורע וקידוש מי חטאת דבעינן בהו מים חיים אבל שאר טמאים דלא בעינן בהו מים חיים **אפילו הוייתו ע"י דבר המקבל טומאה - כשר**. [וכתב הב"י דיש הוכחה לדעתו מדקתני הדין דהוייתו ע"י טהרה במסכת פרה ולא במסכת מקוואות]

רא"ש ועוד: הרא"ש מפרש את המשנה במקוואות (נוטפים שעשאן זוחלין וכו') לענין דין הוייתו ע"י טהרה **דבעינן הוייתו ע"י טהרה** אף בשאר טמאים, ופירושו הוא שנוטפים היינו מי גשמים הנמצאים במקום אחד ורוצה להזחילן למקום אחר לעשות מהם מקוה וסבר ר' יהודה דמזחילים אפילו במקל וקנה (שאם עשה להם בית קיבול מקבלים טומאה) ואפילו הזב והזבה סומכים המקל והקנה, ולא פוסלים אלא היכא דנתן ידו או רגלו והמים עוברים דרך גופו, ור' יוסי סבר דלא מבעיא זב וזבה אלא אפילו טהור כיון דבר קבול טומאה הוא לא יסמוך במקל, והלכה כר' יוסי.

ר"ש: בעינן הוייתו ע"י טהרה אף בשאר טמאים, אלא דהוא מפרש את המשנה במקוואות (נוטפים שעשאן זוחלין וכו') לענין מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלין ורוצים להעמיד הזחילה ע"י דבר המקבל טומאה ואומרת המשנה דאסור, ויוצא לשיטתו **דאפילו להעמיד זחילה אסור ע"י דבר המקבל טומאה וכ"ש דלעשות מקוה אסור ע"י דבר המקבל טומאה**.

[**רא"ם:** מעיין המקלח דרך דבר המקבל טומאה יצא מתורת מעיין מים חיים ויש לו דין מקוה ואינו מטהר בזחילה אל באשבורן.]

¹ שו"ע בסעיפים יג-יד הביא את שיטת הרמב"ם בביאור המשנה דנוטפים שעשאן זוחלין, ובסעיפים מח-מט הביא את שיטת הרא"ש בביאור המשנה הזו, והטעם הוא דשניהם מחמירים כל אחד בענין אחר וע"כ פסק כשניהם להחמיר.

פרטי דינים נוספים בדין הוייתו על ידי טהרה:

- **שו"ע מח (ע"פ הרא"ש):** הבא להמשיך מים למקוה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה, כגון ... וכן סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה; והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסילון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס (חת"ס: אפילו ארכו פחות מג' טפחים) שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר.
- **שו"ע מח (ע"פ הרא"ש):** אם הסלון של מתכת מחובר לקרקע **דגו"מ**: והיינו בנעשה הסילון מתחלתו על דעת לקבעו בקרקע] ... כשר, שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. (ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא).
- **ש"ך ע"פ שו"ע לה:** הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה – ומיירי שהוא בענין שאינו המים ראויין לבא למקוה זולת ע"י המשכה זו בכלי שמקבל טומאה הלכך אע"פ שהוא כלי שאינו עשוי לקבלה כיון שהוא מקבל טומאה פוסלת, אבל אם המים ראויין לבא זולתו אינה פוסלת אא"כ נעשה לקבלה. [משא"כ בשאובים דפוסלים בכל מקרה]
- **בב"י בבדק הבית** משמע דסובר דפסול הוייתו ע"י טומאה הוא אפילו בדבר שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן.
- **אך בדרישה** הקשה עליו וסובר דפסול הוייתו ע"י טומאה הוא רק בדבר שמקבל טומאה מהתורה (וכך דעת הרא"ש), **וכ"פ ב"ח ועט"ז**. [וכך גם משמע מלשון השו"ע בסעיף מח ("לא יאחוז בידו דף ויעבירם עליו אלא יניח הדף (=פשוטי כלי עץ) בקרקע"')] (ועיין ש"ך ס"ק ע"ו וק"ד)

מה הדין אם ממשיך ממעיין או ממקוה?

רא"ש: כל הדין הנ"ל (של הוייתו ע"י טהרה) זה בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעיין או ממקוה שרי אפילו ע"י דבר המקבל טומאה דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם ונטהר בהשקה² (וכמו הדין במקוה שאוב).

פרישה: דווקא בעודם מחוברים ולא נפסק הקילוח.

ש"ך: דין השקה דסילון דהכא הוא כמו דין ההשקה בסעיף נ"ב דמועיל ההשקה אפילו נפסק הקילוח אח"כ [ראה להלן בסיכום עמ' 42].

רשב"א ועוד: לא מחלקים בין ממשיך מי גשמים בעלמא לממשיך ממעיין או ממקוה.

שו"ע מט הביאי בסתמא את שיטת הרא"ש, ואח"כ כתב: "ויש מי שאינו מחלק בכך".

² **ש"ך:** ולא דמי לממשיך מים מן המעיין לכלי שנפסלו אפילו היוצאים חוץ לכלי לעיל סעיף ח' ולא מהני להם חיבורם דהתם הכלי יש לו בית קיבול ונפסלו משום שאובים משא"כ הכא דליכא אלא משום דבר המקבל טומאה שפיר מהני ליה השקה. **ט"ז:** בסעיף ח' הטעם משום גזירה.

סיכום ההבדלים בין פסול מים שאובים לבין פסול הוייתם ע"י טומאה:

1. בהוייתו ע"י טומאה אם יכולים המים לבוא שלא ע"י דבר המקבל טומאה כשר [כגון אם שטח על הגג בגד המקבל טומאה והמים עוברים עליו אינו פוסל המקווה], משא"כ בשאובים דאפילו היו יכולים לבוא שלא ע"י כלים פסול.
2. בשאובים בעינן המשכה ג' טפחים, ובהוייתו ע"י טומאה לא (ע"פ החת"ס).
3. בשאובים בהמשכה בעינן שיקדמו במקוה רוב כשרים, ובהוייתו ע"י טומאה בהמשכה אפילו כל המקוה נעשה כך כשר.
4. בשאובים בהמשכה מחמיר הרמ"א שילכו דרך מקום שיכול לבלוע, משא"כ בהוייתו ע"י טומאה.
5. הוייתו ע"י טהרה הוא דאורייתא, וע"י אדם (=שאובים) הוא מדרבנן.
(אך ראה לעיל בסיכום בעמ' 7 וב"טהרת מים" עמ' קיא)
6. הוייתו ע"י טומאה במעוטו מצטרף להשלים מ' סאה, וע"י אדם פחות מג' לוגין אין מצטרף להשלים מ' סאה [אך הוייתו ע"י טומאה פוסל בג' לוגין כמו שאובים].

(ע"פ "טהרת מים" עמ' קיא-קיב, ומומלץ לעיין שם בכל הפרק)